

Sokoldalú muzsikuskok a zenekari képzés szolgálatában

- hogy segíti a főiskolás növendékek zenekari muzsikussá képzését a szólistaként, kamaraművészként és vezető zenekari muzsikusként is tevékenykedő tanár?

Kiss András hegedűművész:

- Szólista, tanszakvezető, koncertmester, vonósnégyes-primárius – hogyan egészítik ki egymást ezek a tevékenységformák, mennyiben határozzák meg azt, hogy milyen irányba tereli a növendékek érdeklődését, véleményüket a szakma különböző területeiről?

- Elsősorban nem magamon, hanem másokon tudom lemérni, hogy milyen irányban és mennyiben változik a szemléletem egy-egy új tevékenységforma művelésétől. Ugyanúgy, ahogy a szülők nem veszik észre, mennyit nő a gyermekük, inkább csak az idegenek csodálkozásából mérik le a fejlődést, a gyarapodást.

Már tisztességes szólista múltam volt, amikor elkezdtem kvartettezni. Egy-két év múlva észrevettem, hogy egészen megváltozott a véleményem például egy Bartók Szólószonáta kapcsán a kottahűséghez való ragaszkodásról, mint korábban, amikor még nem játszottam Bartók vonósnégyeseit és amikor még nem töltöttem el jelentős időt Székely Zoltánnal és a Magyar Vonósnégyessel.

- Hol volt alkalma együtt dolgozni a Magyar Vonósnégyessel?

- Kint Amerikában, ahol még egészen más felállásban voltunk. Kvartettünkben akkor én voltam a primárius, Albert György játszotta a második hegedű szólamát, Popa Tivadar volt a brácsás és Koó Tamás, az Állami Hangversenyzenekar szólócsellistája pedig a gordonkás. Albert György akkor valami miatt nem tartott velünk; helyette Popa Péterrel utaztunk hat hétre a Magyar Vonósnégyeshez. Ez életre szóló élmény volt. Később is meghatározta minden Bartókkal, Beethovennel való találkozásunkat ez a hat hét. És ez nemcsak a vonósnégyesekre vonatkozik; másképp nyúlok azóta a hegedűversenyekhez, szonátákhoz is.

Nagy "felfedezés", hogy a szerző nemcsak azokat a szólista által eljátszható darabokat írta, hanem ott vannak a kamaraművek, a nagyzenekari kompozíciók is. Egy jól megírt vonósnégyes egy komplett szimfónia, csak éppen nincsen meghangszerelve. Ügyes hangszerelő képes lenne jó szimfóniává varázsolni ezeket a kvartetteket. Mozartnál különösen gyakran támad az az érzésem, hogy talán nem is hegedűre, hanem valamilyen fúvóshangszerre vagy énekhangra írta a szólamot a szerző.

Másik ilyen változás az életemben az volt, amikor koncertmester lettem a zenekarban és egyszer csak

észrevettem, hogy zeneakadémiai óráimon megváltoztak az instrukcióim; például más tempókat kértem. Ebben ez a gyönyörű: minden korhoz szól egy zeneszerző, aki igazán jó műveket alkotott. Emiatt vagyok bajban, amikor hagyományos hangszereken, hagyományos stílusban próbálnak játszani kollegák. Érdekes kezdeményezés, még tanulni is lehet belőle; de éppen ez a csodálatos, hogy más korban, más hangszereken, másképp gondolkodó és más problémákkal küzdő, más dolgoknak örülő embereknek is tudnak valamit mondani ezek a darabok.

Kiss András hegedűművész

- Hogyan tudja megosztani ezeket az élményeit a növendékeivel, akiket bizonyos dolgok fontosságáról, szépségéről, hasznosságáról még meg kell győzni?

- Nincsenek érveim: a kor, amelyben élünk, nem kedvez nekünk, muzsikuskoknak. Évtizedeken át be volt zárva az ország; most a határok nyitottak, a pénz azonban elfogyott és a kultúrára nagyon kevés pénz, affinitás jut a kormányzat részéről. Régebben azért nem

jöttek bizonyos országokból hozzánk világnagyságok, mert nem volt – teszem azt – diplomáciai kapcsolat a két állam között. Most pedig nem tudjuk megfizetni őket. Sokan inkább eljönnek pénz nélkül játszani, mert számukra még valami miatt fontosak vagyunk. Másfelől lassan az embereknek is elfogy a kedvük koncertlátogatáshoz. Inspirálni tehát ebbe az irányba nem tudom a gyerekeket és állás is egyre kevesebb akad. A fizetések halványak; Európára ki lehetne írni a “Megtelt” táblát, már az a lehetőség sincs, hogy külföldre menjenek. Hiába nagyon jók a magyar muzsikuskok, a nyitott határokon át özönlének az olcsóbb kelet-európai muzsikuskok még a tengeren túlra is. A szakszervezetek is az adott ország saját polgárait védik, nemegyszer a tudásbeli színvonal rovására is.

Egyetlen érvem maradt: ez egy gyönyörű pálya, ahol az ember nem másokat bánt azzal, hogy dolgozik, hanem sokaknak örömet szerez. A sok gyönyörű muzsika valóban az emberi kultúra nemes része; egyéb vonatkozásban ugyanis az ember esetenként az állatok színvonalát sem éri el. Az állat nem öl kedvtelésből, csak létfenntartó ösztönéből – ez az emberről nem mondható el. Az állat ugyanakkor nem képes arra, hogy festményben, zeneműben gyönyörködjék. Ezek létrehozása pedig az emberek közül is csak keveseknek adatik meg.

Magyarország zenekultúrájának viszonylag rövid ideje alatt zenei nagyhatalommá vált annak ellenére, hogy nincsenek nagyon távolba nyúló zenei gyökereink. Jó lenne, ha eljönne az az idő, amikor az emberek sorban állnak koncertjegyért ismeretlen nevű előadóművész estjére, mert a jól végzett napi munka után igényük és lehetőségük van arra, hogy hangversenyteremben komolyzenét hallgassanak.

– Egy ilyen modellezett optimális helyzetben hogyan irányítaná, esetleg változtatná meg a Zeneakadémián belül a képzés jellegét, szemléletét? Szólistaságra, vagy zenekari játéokra buzdítaná növendékeit?

– Nem tudom, hogy a képzésben lehetne-e a mostaninál jobban differenciálni. Aki ide bekerül, úgy érzi: még az is elképzelhető, hogy belőle szólista lesz. A többség – ha szerencséje van és el tud helyezkedni – kisebb-nagyobb együttesekben találja meg helyét. Szólistát nem lehet elhatározással nevelni, mint ahogy például a Polgár lányok papája nevelte sakkozónak lányait. Óriási szerencse, a különböző fajta tehetségek együttes jelenléte, koordinációja szükséges ahhoz, hogy valaki szólista legyen. Nem elég csak a jó mechanika, csak a szép és jó hegedülés, csak a jó hallás, csak a jó zenei memória – ezekre mindre szükség van szorgalommal, eltökéltséggel, jó tanárral, megfelelő összeköttetésekkel együtt. Még így is elkallódhat valaki pubertáskorban és jöhetnek nem várt akadályok.

Egy általánosabb szemléletet szeretnék inkább

meghonosítani a Zeneakadémián. Aki ide jár, az ide szeretett volna jönni és nagyon komoly munka van a háta mögött. Az tudja, hogy az országban az első 10-15 között tartják számon. Becsülje meg magát és legyen itt boldog az öt év alatt, hogy éppen azoknál a tanároknál éppen azt az anyagot tanulhatja, amit kijelöltek neki. Itt tehát továbbra is elitképzésnek kell folyni. Segíteni talán azzal tudunk a legjobban, ha komplex képzést nyújtunk: ne érje a muzsikust nagy meglepetés, ha zenekarban, kvartettben vagy akár szólistaként kell helyt állnia.

Hogy minek neveljem a növendékeimet, nem határozhatom meg előre. Mindenkinek – ha úgy tetszik – szólista tananyagot kell elsajátítania. Beethoven, Brahms, Csajkovszkij hegedűversenye, Mozart-koncertek jelentik a tananyag gerincét és ezeket a műveket a többség valószínűen csak mint kísérő fogja előadni a pódiumon. Éppen ezért bevezettem, hogy III. és IV. évben a félévi vizsgán skálát, etűdöt és bizonyos zenekari helyeket kell játszani, ami újdonság az egész vonós tanteremben és egy kicsit azt a bizonyos differenciálást is célozta. A szólista- és kamarazeneanyag mellett így mélyebb kapcsolatba kerülnek a növendékek a zenekari anyagokkal is.

– De ha itt elitképzés folyik és ugyanakkor még leginkább a zenekari elhelyezkedésnek van realitása (még ha ez is egyre kevesebb), akkor miért van az, hogy éppen a zenekari munkától vonakodnak leginkább az akadémisták?

– Jó a kérdés, nem tudok rá válaszolni. Ez egy zenekari gyakorlat, ami a képzés része és egy olyan zenélési forma, ami nem hasonlít semmihez: sem a fő-tárgy órákhoz, sem a kamarazene órákhoz. Olyan csapatmunka, összjáték és harmónia valósulhat meg, ami sehol másutt. Mindenki részmunkát lát el, és ha azt mindenki jól csinálja, fantasztikus produkció születhet. A világon minden zenei egyetemen vannak ilyen zenekarok és mindenütt alapvető fontosságúnak tartják, hogy a zenekar jól működjön és reprezentálja az adott intézményt. Fontos, hogy növendékeink díjakkal térjenek haza világversenyekről, de azt is fontosnak tartanám, hogy a főiskolai zenekar méltó módon tudja egy-egy hangverseny révén reprezentálni az intézményben folyó képzés színvonalát.

A nálunk tapasztalt jelenséget tehát egyszerűen nem értem. Már csak azért sem, mert gyakran előfordul, hogy valaki lóg az itteni zenekari gyakorlatról, másik együttesbe pedig boldogan eljár valakinek a kedvéért, holott egy fillért sem kap érte. Lehet, hogy ez a jelenség nagyon személyhez kötött. Ez nem is speciálisan vonós-kérdés, hanem ennél sokkal átfogóbb. Tudomásom szerint a fúvós- és ütős növendékekkel is probléma volt, akik aztán végképp zenekari munkára készülnek e falak között. Náluk még kisebb a szólistapálya kísértése. Ütős szólista például világszerte alig akad.

Lehet, hogy mi is elkövettünk hibákat. A diákok

ugyanis arra vannak kötelezve, hogy hat-nyolc félévet teljesítsenek a zenekarban. Helyesebb lenne a zenekari gyakorlatot beépíteni az órarendbe. Ha egy növendék akkor teljesít, amikor akar, az nincs a tanrendbe építve. Ki kell írni félévenként, kötelező bejárással.

Az első év legyen továbbra is ismerkedés: növendék és tanár ismerje meg egymást, alakítsa ki a mi munkánkban elengedhetetlen személyes kontaktust. Esetenként technikai korrekciókra is szükség van. Az ötödév felkészülés a diplomára. A közbeeső hat félév nagyon alkalmas zenekari gyakorlatra. A kötelezően előírt időtartam lehet hangszerenként változó – a bőgősök esetében tíz félévet is el tudok képzelni. Ez nem büntetés, hanem hivatás. Ha a növendék nem így érzi, akkor a tanár hibázik. Hiszen a legtöbb tanár nem, vagy alig rendelkezik zenekari gyakorlattal. Kevés az olyan, aki itt a növendékeinek előjátssza a Beethoven Hegedűversenyt, este pedig a Hattyúk tavában kíséri az Operaházban. A legnagyobb nevelőerő itt is a személyes példában van – a zenekari munkát művészetként tisztelő tanár növendéke nem érzi kisiklottnak az életét, ha zenekari muzsikusként kell megkeresnie kenyerét.

Bársony László brácsaművész:

– Hogyan vélekedik egy, a Zeneakadémián tanító, vonósnégyesben és vezető szimfonikus zenekarban szólamvezetőként dolgozó muzsikusról a zenekari képzés jelenlegi helyzetéről és perspektíváiról? Ön is úgy érzi, hogy egy brácsás könnyebb helyzetben van ebből a szempontból, mint egy hegedűs vagy akár egy csellista?

– Igen, ezt én is úgy érzem. Jómagam nem is ismerem olyan brácsást, aki kizárólag szólístaként keresne meg a kenyerét. Vannak olyanok, akik pódiumművészi tevékenységüket tanítással egészítik ki és olyanok is, akik csak tanítanak, de ez nemcsak Magyarországon, hanem külföldön is egzisztenciális problémákat jelent. Egykori mesterem levelező viszonyban volt Primrose-zal és az egyik levélben Primrose arról panaszkodott, hogy milyen rosszul megy neki. Akkor ő már korosabb volt és csak a tanításból kellett megélnie, ami azért az Egyesült Államokban is beosztó életmódot követel. Megítélésem szerint általában a zenekari munka jellemzi a brácsások tevékenységét; népszerűek a kamaraegyüttesek, de azokból is elég kevés van. Ez, mint jövő nem kétséges a legtöbb fiatal brácsás számára. Az ő helyzetüket könnyíti meg a Zeneakadémián az idén bevezetett új tantárgy, a zenekari anyagismeret is. Ebből a tantárgyból vizsgakötelezettség van a III. és IV. évfolyamon. Az összeállított anyag megpróbál keresztmetszetet adni a szimfonikus zenekarok óriási repertoárjából. Stílusok, korszakok, szerzők szerint csoportosítottuk a válogatást – természetesen a teljesség igénye nélkül. Külön gondot

fordítottunk arra, hogy a versenyművek kíséreteiben előforduló különösen komplikált, vagy speciális nehézséget támaztó helyek szerepeljenek ebben.

– Mit lehet a tárgyi ismeretnyújtáson kívül tenni annak érdekében, hogy a fiatalok rangjához méltóan értékeljék a zenekari munkát?

– Úgy érzem, hogy a legfiatalabbak esetében már nem is nagyon van erre szükség. Május 1-jén lesz 30 éve, hogy az Állami Hangversenyzenekarban dolgozom és tapasztalataim szerint inkább a közép-

Bársony László brácsaművész

generáció hajlamos az elkényelmesedésre. A Zeneakadémiáról frissen kikerültek kottával a hónuk alatt érkeznek a próbára és úgy távoznak onnan. Ők készülnek, gyakorolnak – ez mindenképpen arról tanúsodik, hogy komolyan veszik munkájukat. Más kérdés ugyanakkor, hogy nem azért kell -e otthon is sokat dolgozniuk, mert tanulmányaik során nem volt alkalmuk kellőképpen felkészülni a zenekar által támasztott követelményekre. Évek kellene ahhoz, hogy a tantervbe épített zenekari szólamismeret érezhető jótékony hatását; várnunk kell még azokra a fiatalokra, akik nem olyan "zölden" ülnek be a zenekarba, mint például én annak idején. Pedig akkoriban is volt intézeti zenekar, én is kipróbálhattam egy-két dolgot, de elképesztő mazsola voltam az első években és bizony elég hosszú

idő telt el, amíg a repertoárt némiképp feldolgoztam magamban.

– *Nem tartja furcsának, hogy a Zeneakadémián, ahol elsősorban zenekari muzsikusokat képeznek, jóformán csak tanrendben létezik zenekari gyakorlat, mert lehetőség szerint a növendékek kikerülnek az órákat és az évi hangverseny is csak nehezen hozható létre?*

– Ebben a kérdésben nem érzem érintettnek magam, mert a brácsások nagyon tisztességesen járnak; erről – kukucskálás segítségével – magam is többször meggyőződtem. Azt tartottam furcsának, hogy 3-4 prím ült a teremben, a fúvósoknál is egy-egy poszton csupán egy-egy ember, és ugyanakkor 8 brácsás... Ez egy kötelező tantárgy, szükségességét és létjogosultságát még vitatni sem érdemes. Úgy gondolom azonban, hogy ha ekkora az ellenállás, meg kéne vizsgálni az okot és esetleg – magát a tantárgyat nem elhagyva –, másfajta struktúrát lehetne kialakítani.

– *Ez az első tanév, hogy zenekari szólamanyagot is tanítanak hivatalosan és hogy ebből a növendékeknek vizsgakötelezettségük van. Eddig is kerültek ki azonban a Zeneakadémiáról zenekari muzsikusok. Őket hogyan tudták felkészíteni – bármilyen szinten is – erre a munkára?*

– Nem hiszem, hogy célirányosan lehetne képezni zenekari muzsikusokat. A Zeneakadémián folyó általános képzésen belül eddig is el lehetett lesni valamit ebből a munkából, ha valaki erre elég fogékony volt. Ebben az esetben van esély arra, hogy valaki jó zenekari muzsikus legyen. Ha valakit ez nem érdekel, akkor vagy nem lesz zenekari muzsikus vagy rossz zenekari muzsikus lesz, mert pénzkeresés céljából mégis belekényszerül ebbe a tevékenységbe. Mindenképpen praktikusabbnak tartom tehát megtanulni ezeket a dolgokat. Egyébként jómagam korábban is foglalkoztam a tanítás során ezzel a problémával, hiszen jelentek már meg ilyen gyakorló gyűjtemények, szemelvények különböző művekből. Létezik egy 50 évvel ezelőtt megjelent kiadvány, Richard Strauss összes szimfonikus műveinek exponált helyeit dolgozza fel. Legalább 80 éve jelent meg a Petersnél Wagner operáinak hírhedt brácsahelyeit tartalmazó mű és ezek eddig is sorra kerültek az órán.

Ugyanakkor el kell mondanom, hogy hiába végez valaki kitüntetéssel a Zeneakadémián, tanul ott meg minden megtanulhatót, a zenekari munka első idejében számíthat némi meglepetésre. Attól, hogy egy-két évig foglalkozott zenekari szólamanyagokkal, még nem lesz jó zenekari muzsikus. Az ő egyéni intelligenciáján, alkalmazkodó képességén, fülén, mechanizmusán és azon, amit megtanult múlik, milyen gyorsan épül bele egy zenekar hangzó egységébe, az adott szólamba. Ahogy a vonósnégyesben sincs csodagyerek, úgy a zenekarban sincs. Csak kitartó munka árán lehet valaki jó kamarazenesz, jó zenekari muzsikus.

Most kicsit színesedett a kép, mert vannak Mozart-szimfóniák, Brandenburgi versenyek, Liszt zongoraverseny-kíséret, Cesar Franck d-moll szimfónia, Sztravinszkij Sacre – sikerült olyan helyeket kiválasztanunk, amelyek mindig minden brácsás számára kemény feladatot jelentenek, még az én számomra is.

– *Ezt a tananyagot minden vonós szakon „testreszabottan” állították össze, vagy valaki kitálta a szerkezetet, a példákat és aszerint kellett mindenkinek összeállítani?*

– Feleségem a budapesti tanárképző tagozaton tanít és ő ott ezt már évek óta csinálja. Mi csak vérszemet kaptunk és amikor Kiss András tanszakvezető lett, ő is úgy gondolta, hogy ez nagyon fontos, eddig kissé elhanyagolt területe az itteni képzésnek. Engem bízott meg, hogy a brácsások számára keressen anyagot egy ilyen zenekari gyűjteményhez. Nekem személy szerint könnyű dolgom volt, mert feleségem révén rendelkezésemre állt egy válogatás, amit csak ki kellett egészítenem. Ugyanígy létezik a hegedűsök, csellisták és bőgősök között is felelőse ennek a munkának. A bőgősök boldogak, lelkesek, hogy végre ezzel is dolgozhatnak.

– *El tudná ezt a válogatást olyan muzsikus is készíteni, akinek nincs nagy zenekari gyakorlata?*

– Nehezen tudom elképzelni, mivel én kimondottan azért érzem magam jó helyzetben, mert napi kapcsolat van ezekkel a problémákkal. Pontosan tudom, hogy milyen nehézségeknek adódnak, rá tudok világítani a helyekre és a megoldási módokra. Könnyen tudok tanácsot adni a növendékeimnek.

– *Érvényes ez a zenei élményekre is? A zenekari muzsikusként, vonósnégyesben játszó kamaramuzsikusként szerzett tapasztalatokra, zenei megoldásokra is?*

– Gyakran hivatkozom is ezekre az élményekre, tapasztalatokra. Nemrég egy rádióriportban megkérdezték tőlem, hogy lehet-e egyformán jól csinálni a tanítást, a vonósnégyest és az Állami Hangversenyzenekart? A válaszom az volt, hogy ha létezik egy ideálisnak elfogadott 100%, akkor nem. De a hiányzó százalékokat pótolja az, hogy a különböző tevékenységi formák kiegészítik egymást, mindenütt a máshonnan hozott új színekkel tudom frissíteni, élénkíteni az eszköztárakat.

– *Melyikben érzi leginkább otthon magát?*

– Mindig abban, amelyiket éppen csinálom. Képes vagyok azonosulni mindhárom munkámmal. Ehhez az kell, hogy ne legyek túl fáradt.

– *Pályatársaival összehasonlítva módosít-e a hivatáshoz való viszonyon, a zenével való kapcsolaton mondjuk az a tény, hogy valaki harminc évet – teszem azt – az operaház zenekari árkában, vagy egy vezető szimfonikus zenekar tagjaként folyamatosan a pódiumon ülve tölt el?*

– Nem kellene, hogy legyenek, de azért lehet, hogy vannak. Magam példájából kiindulva csak azt tu-

dom mondani, hogy egyszerűnek és kommersznek látszó zenekari próbán ugyanolyan koncentrációval és erőbedobással dolgozom és játszom, mintha a vonós-negyessel adnék éppen koncertet. Az elképzelhető, hogy másféle reflexek alakulnak ki a zenekari árokban. Egyszer egy fél évet volt alkalmam játszani az operazenekarban; óriási élmény volt. Az első héten szinte kizárólag a lapozással voltam elfoglalva, alig tudtam követni az eseményeket. Az a fél év nagy élmény volt: nem biztos, hogy harminc év után is így éreznék, de vannak több évtizede ott dolgozó kollegáim, akik halálosan szerelmesek abba a munkába. A zenekari árokban nagyon sokféle kell figyelni, nem könnyű komoly rutinra szert tenni. Bizonyára más jellegű ott a munka, mint a színpadon, de semmiképpen sem jelenthet alacsonyabb szintet valamiféle elképzelt hierarchiában.

– *Mennyire tűnt el az a gyakorlat és főleg az a szemlélet, hogy az megy brácsásnak, aki nem elég jó hegedűs?*

– Tudom, hogy ez valamikor így volt. Az ötvenes évek elejétől kezdett ez szerencsésen a háttérbe szorulni, amikor Lukács Pál kialakította itt az iskoláját. Ez mind a mai napig tart és mindannyian arra törekszünk, hogy a tanszak ne váljék halott hegedűsök temetőjévé. Tévedés természetesen előfordul, de egyre kevesebb a kényszerpályás brácsás.

Azt tartom jónak, ha valaki a szakiskolát még hegedűsként végzi el. Nem tartom szerencsésnek a középfokú brácsaoktatást. Részben azért, mert abban az életkorban a kéz még nincs kialakult állapotban és van egyfajta mozgékonyág, amit brácsásként már csak elveszíteni lehet, megszerezni hegedűsként kell. Jó lenne, ha minél nagyobb anyagot végezne el hegedűsként az is, aki affinitást érez a brácsa iránt. A felvételi előtt fél- vagy egy évben kezdenének el mélyhegedűn játszani azok, akik erre a pályára készülnek.

– *Lehet, hogy ez az egész probléma annak köszönhető, hogy valamilyen oknál fogva a zeneszerzők nem szerették szólóhangszerként alkalmazni a brácsát?*

– Lehet, bár az utóbbi időben ez sem igaz. A 20. századi zene tele van jobbnál jobb szólóbrácsa-művekkel. Napjaink ilyen törekvéseit nem érdemes külön minősíteni, mert ezek az esztendők nem jelentik a klasszikus zene fénykorát. Igyekeznünk kell megőrizni azt, amit eddig elértünk.

– *Mennyibe kerül egy olyan brácsa, amivel már be lehet ülni mondjuk az Állami Hangversenyzenekarba?*

– Szerencsés esetben 100-120 ezer forintért hozzá lehet ilyenhez jutni.

– *Már nem csúfolják a brácsásokat a kollegák?*

– Nem, bár léteznek még brácsás viccek, amiken nagyon jól szórakozom. Éppen azért, hogy a lassú brácsásokról szóló vicceket fel tudjuk számolni, a mélyhe-

gedűsöknek nagyon sok gondot kell fordítani technikai szintjük ápolására – vagyis sokat kell gyakorolni.

Botvay Károly gondonkaművész:

– *Őn is azok közé a professzorok közé tartozik, aki hosszú éveket töltött el különböző kamaragyüttesekben és zenekarokban. Szét tudja-e választani ennyi idő után a különböző típusú szakmai munkákat?*

– Egy vonós életében ezek nagyon összefüggő területek. Ha véletlenül úgy adódna, hogy csak zenekarban játszhatnék, sajnálnám a vonósnegyest. Nem csupán annak irodalmáért, a jellegzetes hangversenyekért, hanem mert ez valahol nagy karbantartási lehetőséget biztosít a nagyzenekari munkához képest. Szerencsés helyzetben vagyok, mert a kamarazenekari játék több fokkal is közelebb áll a vonósnegyeshöz, mint a nagyzenekari munka. Ilyen együttesben ugyanis mindenki sokkal jobban kontrollálhatja saját magát. Egy nagyzenekarban, ahol szólamonként esetleg 10-12-14 ember ül, a muzsikusként – különösen a hátsó pultoknál – gyakorlatilag egy karmester ízlésének, temperamentumának és ütéstechnikájának kell alávetnie magát, egy karmester nélküli kamarazenekarban pedig egy kamarazene-alapokon nyugvó teljes részvétellel követhető a zene megszületésének folyamata. Ez eleve egy ellenőrzöttebb lehetőséget biztosít. Ezt a következő módon értem: egy vonósnegyeshöz – jó esetben – négy szólista muzsikál együtt. Vagyis azt, amit én játszom, senki más nem játssza, az hallható, ellenőrizhető. Egy zenekar hetedik pultjánál még az sem biztos, hogy egyáltalán hallom magam. Ha rendszeresen, órákon át így muzsikálok, előfordulhat, hogy minden hibát a szomszédom terhére írok, ugyanakkor esetleg én nem vagyok a megfelelő helyen. Egy vonósnegyeshöz, egy kisebb kamarazenekarban való játék aktívabb, önállóbb muzsikálási attitűd, kisebb a veszélye annak, hogy gyakori figyelmetlen intonálás, ritmikai pongyolaság miatt egy idő után romlik az ember zenei teljesítménye.

Ehhez társul a tanítás, ami még jobban tükörbe állítja a dolgot, az egész mesterséget kissé távolabbról lehet szemlélni. Amit az ember egy növendéknek, egy együttesnek át tud adni, azt valószínűleg ő maga is tudja. A többit csinálhatja ösztönösen, született érzékkel, de amit meg tud tanítani, azt garantáltan, tudatosan birtookolja. Ez visszaigazolásként is használható.

– *Hogy érzékeli a tanítványok körében, mi inkább a vonzó? A kamarazene, kamaragyüttes iránti vágy, ahol szinte minden eljátszott hangért felelősséget kell vállalni, vagy a nagyzenekari munka a vonzóbb, ahol kisebb a személyes felelősség, nem érződik azonnal egy-egy gyakorlásmentes nap és nyugodtabban lehet mellette hahotázni?*

– Ez a megítélés sokat változott az elmúlt évtizedben. Sok vonós muzsikus fél kisé a nagyzenekartól, attól, hogy a nagy tömegben elvesz a munkája, személyes hatása sincs akkora, mint egy kisebb együttesben. Ugy veszem észre, hogy nagyon sokan tudatosan töreksenek a kisebb létszámú együttesek – kamarazenekarok, kamara- „partik” – felé. Itt aztán közbelép a pénz. Magyarországon nagyon bizonytalan állapotok vannak; kevés olyan kamarazenekar van, amely magas nemzetközi színvonalat képvisel, utazik és valamiféle egzisztenciális biztonságot jelenthet. Ezekbe bekerülni tehát nagyon nehéz. Nálunk, a Budapesti Vonósoknál sincs például fizetés: sok jótékony fellépésünk van, a koncertek, turnék, lemezfelvételek után lehet fizetni a tagoknak. Ez olyan munka, amit csak például egy biztos tanári állás mellett tanácsos elvállalni. Megélhetés szempontjából a nagyzenekarok sokkal szilárdabb bázist kínálnak; így aztán még akkor is a nagyzenekarra eshet egy fiatal választása, ha történetesen helye lenne egy kamaraegyüttesben. Mindez azért csak határainkon belül érvényes.

– *Az anyagi helyzetről mondtak érvényesek határainkon belül, vagy a munka színvonalának megítélése is? Mert az igaz ugyan, hogy más hangzási követelményeket támaszt egy nagyzenekar, de nem feltétlenül kell elveszniük a muzsikus személyiségeknek ezekben az együttesekben.*

– Nem vesznek el ezek az egyéniségek és a nagyzenekarokon belül is vannak azért különbségek. Más az, ha valaki kiváló muzsikus létére bekerül a karmester körül elhelyezkedő első, második, esetleg harmadik körbe. A koncertmester, szólamvezetők, szólómuzsikusok és azok közvetlen környezete szerencsés helyzetben vannak. Ők közelebb vannak a karmesterhez, jobban hallják egymást, inkább a történet, magát a zenét játsszák; hátrébb kerülve fokozatosan romlik a helyzet és a leghátul ülő esetleg nem hall mást, mint a trombitás fortissimóját. És akkor már úgy vesz részt a produkcióban, hogy a részt csinálja és az egészet nem is hallja. Függ természetesen az egyes zenekarok ülésmódjától is, hogy az utolsó pultoknál ülők mit hallhatnak.

– *És mi határozza meg azt, hogy ki melyik pultnál ül? Minél régebben tagja valaki az együttesnek, annál előbbre kerül, vagy működik azért egy fajta szakmai kontroll is, ami szakmai szempontokat helyez előtérbe?*

– Ez zenekaronként változó; vannak együttesek, ahol néhány évenként van belső próbajáték is azzal a céllal, hogy a szakmai színvonalbeli különbségek is a zenekar teljesítményét szolgálják. Kiderülhet, hogy valaki rengeteget fejlődött – abból indulunk ki ugyanis, hogy a szakmai fejlődés nem zárul le a Zeneakadémia elvégzésével. Annál is inkább, mert a Zeneakadémián megtanult néhány zenekari mű megfelelő szólamának (szó-

lamainak) ismerete hasznosítható, de nem elegendő gyakorlat. Az igazi nagyzenekari repertoárt mindenki csak “élesben”, évek hosszú sora alatt tudja elsajátítani. Nem is szólva az operáról, ahol az első évek komoly problémát is okozhatnak, hiszen próba nélkül kell művek sorát eljátszani. Próba ugyanis csak abból az évi néhány darab-ból van, amit éppen felújítanak. A színházi élet szerves része azonban a próba nélküli játék. Ilyen helyeken a lapról olvasási készséget az első időben jobban tudják hasznosítani, mint egy hagyományos szimfonikus zenekarban, ahol minden hangversenyt megelőző négy-öt próba.

A próbaszámok szokása egyébként országonként változó, mint ahogy változó a fiatalok lapról olvasási készsége is. Sokat tanítottam Angliában, ahol a zenekaroknak – nemzetközi összehasonlításban – a legkevesebb próbával kell beérniük. Itt jól kell tudni lapról olvasni a muzsikuskoknak ahhoz, hogy megfelelő szintű produkciót nyújtsanak.

– *Megítélése szerint a nálunk végzett muzsikuskok tudnak annyit, amennyit a hasonló képzésben részesült fiatalok általában tudnak? Felveszik a versenyt – mondjuk egy külföldi próbajátékon – a más országbeliekkel? Lehetne-e még valamivel motiválni nálunk a zenekari gyakorlat, a zenekari munka iránti tiszteletet?*

– Átalakulási állapotban érzem most magunkat. Amikor én végeztem, a fiatalok többsége szólista-állomokat dédelgetett magában. A többség tehát ezért tanult, nem pedig azért, hogy megfeleljen egy zenekari próbajátékon. Ez valamennyire megváltozott, de még nem egészen. Németországban sokkal jobban előtérben áll a zenekari muzsikuskok képzése, mint nálunk. Egy bécsi fiatal biztosan másképp nézi a zenekar(ok) szentélyét, mint egy budapesti. Nem is csoda, hiszen Bécsben utcát neveztek el a Wiener Philharmonikerről. Ez nagyon fontos dolog. A magyar muzsikusk nincs még felrakva a piedesztálra. Hosszú évek alatt pedig rengetegen kerültek el itthonról, akik a világ legjobb zenekarainál helyezkedtek el koncertmesterként, az első-második pultnál foglalnak helyet és dicsőséget szereznek a magyar zenekultúrának. Itthon bármilyen jól is játszik valaki, egy-két hely van, ahol kipróbálhatja magát és nem biztos, hogy nem volna ennél többre is képes.

Az összehasonlításban tehát régóta kiállják a próbát a magyar zenekari művészek. Annak, hogy az utóbbi időben külföldön is kevesebb számunkra a lehetőség, elsősorban az egyre erősödő, a saját nemzeti piacukat védő szakszervezetek az okai. Minden eszközzel igyekeznek honi jelöltjeiket munkához juttatni; meghirdetnek próbajátékokat és azt annyiszor ismétlik például, amíg saját jelöltjük tűrhetően meg nem tanul játszani.

Ez egyébként nem új jelenség. Annak idején módomban volt együtt muzsikálni Atar Araddal és Reiner Moggal – egyik jobb brácsista, mint a másik. Ők ketten próbát játszottak valamikor Karajan zenekarában,

ahol egyértelműen a német indult nagyobb esélyekkel. Még ilyen előjelekkel is helyet kapnak azért a magyar muzsikusként vezető külföldi zenekarok legjobb pultjainál.

– *Milyen ambíciókkal indulhatnak szólólistapályájukon a csellisták? Nyilván gazdagabb a repertoárjuk a brácsásokénál, de közel nem akkora, mint a hegedűsöknek.*

– Nem nagy, de vonzó és népszerű repertoár birtokosai vagyunk, ám nemzetközi viszonylatban nagyon nagyok lettek a követelmények és az utóbbi 10-15 évben állandó csökkenő tendenciát mutatnak a koncertlehetőségek világszerte – kivéve Távol-Keletet. Vannak olyan próbajátékok, ahol több százan játszanak próbát egyetlen székért. És így is előfordul, hogy nem találnak megfelelő embert, esetleg azért, mert konkrétan várnak valakire, hogy az illető megüsse a megfelelő színvonalat. Sokszor tehát csak színház az egész próbajáték.

– *A Budapesti Vonósok azon kívül, hogy koncertezik szerte a világon, betölt-e egyfajta iskolateremtő, fiatalabbaknak műhelyül szolgáló funkciót, mint amelyet például a kurzusokat tartó Liszt Ferenc Kamarazenekar is betölt?*

– Pontosan ilyen kezdeményezésünk nincs egyelőre, de a mi zenekarunkban sok házaspár dolgozik és sok gyerek születik. A szülési szabadságon lévő anyukák helyett fiatalokat, tehetséges növendékeket alkalmazunk az adott időszakra. Ez jó iskola számukra, különösen akkor, ha egy-egy turnén is részt tudnak venni.

– *Ha még hatékonyabban tudna beleszólni abba, hogyan készítsék fel a főiskolásokat a kevésbé látványosként számontartott munkára, mit tanácsolna?*

– Amit én javasolni tudnék, az a dolog már folyamatban van. Most már vizsgázni kell bizonyos szintű

zenekari szólamanyag-ismeretből. Ez nagyon fontos dolog, mert a tőlünk kikerült növendékek nagy része végül mégiscsak zenekarban helyezkedik majd el.

– *Megítélése szerint van még felvevőképessége a magyar piacnak vonósnégyesre, kamarazenekarra, hiszen jobbnál jobbak jelennek meg a pódiumokon?*

– Sok anyagi probléma keseríti meg teljes zenekarok életét és gyakran hajszálon múlik egy-egy együttes léte. Mindennek ellenére színes koncertéletünk van, esetenként a véletleneknek köszönhetően. A hangversenyműsorok nem lettek színtelenebbek, szegényesebbek. Európában, Amerikában mindenütt így van ez; Japán irigylésre méltó helyzetben van, ahol rövid idő alatt vadonatúj, gyönyörű koncertermek épülnek, ahol tizenkét különböző típusú, nagyszerű zongora közül választhat a zongorista. Ezek Budapesten is csak álmok, nem is szólva a vidéki városokról, ahol gyakran egyetlen koncertre alkalmas terem, zongora sincs.

Vidéki – követendő – példa:

– a Pécsi Szimfonikus Zenekar és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola ottani tagozatának kapcsolata **Vass Ágnes hegedűművész** és **Blázy Lajos karmester**, a Pécsi Nemzeti Színház főzeneigazgatója révén lehetséges. A harmadik beszélgetőpartner **Szkladányi Péter**, a zenekar igazgatója.

– *Milyen időközönként kell, vagy szoktak próbajátékot hirdetni a szabad zenekari helyekre?*

Sz.P.: – Általában szezon végén, amikor a végzett főiskolások, zeneakadémisták állást keresnek.

– *Van-e túljelentkezés?*

Sz.P.: – Nincs, ez elég nagy, országos probléma.

PopArt
FLIGHTCASES

H-1022 Budapest, Eszter u. 14. Telefon: (+36-1) 326-7442
Fax: (+36-1) 326-8831

- Poliészter és egyéb tokok
- Szállítókádák, konténerek
- Dobogók, állványok
- Zenekari bútorzat

BIZTONSÁGOS SZÁLLÍTÁS - BIZTOS BEFEKTETÉS

Azokból válogathatunk, akik éppen jönnek.

V.Á.: – Túl sok a kedvezőtlen hatás. Itt van a főiskola, saját magunk nevelhetjük az utánpótlást. Éppen most volt egy – sajnos – példaértékűnek tekinthető eset. Volt egy nagyszerű növendékem, nagyon jó zenekari játékos. Magam nevelgettem, irányítottam a zenekar felé. Igen ám, de ő veszprémi. Ott a családja, a barátai, a kapcsolatai. Inkább Szombathelyre szerződött, ahonnan hamarabb hazajuthat; így – ami a saját házunk táját illeti – szinte hiába dolgoztam.

– Nem számoltatok ezzel a lehetőséggel, amikor – különösen a nagyvárosokban – szinte lehetetlen lakáshoz jutni?

V.Á.: – Nem, mert éppen mi meg tudjuk oldani szolgálati lakásainkkal a pályakezdekők lakhatási gondjait. Rábeszélés itt nem segít. Ez az országos főiskolai beiskoláztatás hátránya. Előnye a válogatási lehetőség, viszont sokkal kevésbé kiszámítható a „végkifejlet”.

– Vannak-e tendenciák, hogy egyes hangszeremből javul, másokból stagnál, megint másokból esetleg romlik az évek során a színvonal?

V.Á.: – Biztos, hogy vannak hullámhegyek és hullámvölgyek, de ezek semmiképpen sem tendenciózusak. A minőség változó, de ez véletlenszerű. Az igaz, hogy azok a fúvósok, akik eljutnak egy felsőfokú képzettségi szintre, diplomát szereznek, képzetebbek. Ez annak is a következménye, hogy kevesebb technikai problémával kell megküzdeniük, mint a vonósoknak. A vonósok közül kevesebben jutnak el a perfekció megfelelő szintjére. Most már nálunk is komolyabbak a követelmények, egyre több a fiatal, szinte mindenki zeneakadémiai vagy főiskolai diplomát szerzett – egyre nehezebb megfelelni a próbajátékokon.

– Azok, akik technikailag a legmagasabb szintre jutottak, biztos, hogy a legjobb zenekari játékosok is lesznek?

V.Á.: – Épp ellenkezőleg; ez a két dolog egyáltalán nem függ össze. Jó képességű ember könnyebben boldogul a zenekarban is, de az együttesben megmutatkozó orozslánkörmök nem a jó diploma függvényei. Egészen más reflexek kellenek egy szólójátékban, mint az összjátékban, ahol inkább a kamarazenei készségnek van fontos szerepe. No meg a függőleges hallásnak; ne csak azt játssza „csöbe”, ami a saját dolga, hanem hallja meg a legtávolabbi szólamot is. Kell a zenei műveltség, reakciókészség és például olyan fizikai adottság, hogy leghátsó pultról is képes legyen egyszerre látni a karmestert és a kottát; közben még muzsikáljon is.

– Te mint főiskolai tanszékvezető tanár tudod, akarod erre a munkára irányítani a növendékeidet, vagy inkább a pódium felé orientálsz őket?

V.Á.: – Én abszolút, ízig-vérig zenekari muzsikus vagyok, aki ezt nagyon-nagyon szereti csinálni. Mindig ez volt az életemben az első, szólistaként is a zenekart figyelem. Nem is burkoltan inspirálok a tanítványokat

erre a munkára. Egyre nagyobb eredménnyel, hiszen egyre több a jó, tehetséges fiatal és egyre nehezebb csak a pódiumon, a pódiumból megélni.

– Órán, az ottani munka közben is naprendre kerülnek zenekari problémák, nehezebben megoldható helyek?

V.Á.: – Be van építve a tanításba, mivel nálunk a főiskolán nincsen igazi zenekari stúdió. Ez nekem nagyon hiányzik, hiszen én Weimarban tanultam. Ott heti két óra volt és mindenkinek meg kellett ismerkednie az alapvető irodalommal. Az mindenestre jó dolog, hogy Blázy Lajos irányításával a növendékeknek legalább heti egy alkalommal van zenekari stúdió és nemcsak a négy falnak gyakorolnak, mert hangversenyre, turnéra készülődnek. Ő nemcsak tanárként, hanem vezető színházi karmesterként is érdekelt abban, hogy a növendékeink minél többet muzsikáljanak zenekarban.

Sz.P.: – Az országos helyzet ismeretében, hogy az oktatási intézményekben többnyire nem karmester, hanem más végzettségű tanár vagy igazgató vezeti a zenekari stúdiókat, óriási előnyben látom a mi főiskolánk helyzetét. Ő végzett, gyakorló karmester, akitől igazi avizókat láthatnak a növendékek. Nálánál megfelelőbb személyt nem is találhatott volna Pécs a főiskolai munka és zenei élet közötti kapocs létrehozására. Tőle első kézből tanulhatnak igazi zenekari munkát a diákok. El kellene érni azt az állapotot, ami Európa-szerte kialakult: a főiskolát végzett fiatal muzsikuskok ismerik a szimfonikus alaprepertoárt, nem ülnek, nem ülhetnek be olyan tapasztalatlanul zenekarokba, mint nálunk. Akkor nem lenne probléma a már említett szoros program, hiszen nem kellene olyan hosszú idő a fiatalabbak felzárkózásához sem.

B.L.: – Magam is úgy érzem, hogy ez jó „árukapcsolás”. Nemcsak a zenekari próbák, hanem kamaraórákon is találkozom – elsősorban a vonós – növendékekkel. Tudom, kik a legjobbak, napi kapcsolatban vagyok az ugyanilyen kettős munkát végző kollegákkal. A fúvósok esetében például alkalom kínálkozik arra is, hogy be-beüljenek kisegíteni és még több rutint (no meg egy kis pénzt is) szerezzenek. Még több lehetőség is elkélne.

– Nem azért van ez, mert alapvetően más, nem annyira szólista szemléletű a hangszeres oktatás, mint nálunk?

B.L.: – Ez valóban lényeges különbség, de nem a szemlélet, hanem a képzési forma következménye. Itt ugyanis szinte senki sem azzal a céllal kezdi meg a tanulmányait, hogy majd szólista lesz belőle. Ez egy tanárképző intézet, amelynek az a funkciója, hogy a dél-dunántúli zeneiskolákat tanárokkal lássa el.

– És az nem jelenthet gondot, hogy – szemben a magukat gyakran túlértékelő zeneakadémistákkal – itt sokkal kevesebb beérik, igénytelenebbek és még a zenekari játékot sem ambicionálják?

B.L.: – Ilyen is van, bár inkább a célok nem kitűzése, a struccpolitika a jellemző. És emellett egyre több a pályaelhagyó. Sokaknak esélyük sincs arra, hogy elhelyezkedjenek. Fagottot, oboát még zeneiskolában sem nagyon tanítanak, a zenekari helyek pedig fiatalokkal vannak feltöltve.

Ez egyébként már a főiskolai zenekari gyakorlatokon is tapasztalható. A heti egy alkalommal előveszünk mondjuk egy Mozart-szimfóniát; ott ül az összes vonós, mert mindenkinek jut feladat, de a nyolc fuvalásból legfeljebb kettő kell, az oboa és a klarinét vagy-vagy alapon szerepelhet.

Az aztán további gond, hogy minden alkalommal csaknem előlről kell kezdeni a munkát, mert egy hét után úgy szólal meg a zenekar, mintha sosem látták volna az adott kottát.

V.Á.: – Ilyen módon a növendékek szert tehetnek némi zenekari rutinra; eredmény azonban csak úgy várható, ha a kétórás összpróbán kívül is – például otthon – foglalkoznak az anyaggal. Ez nemigen történik meg és ezért igyekszem ennek helyet szorítani az óráimon. Sőt nemcsak én, hanem a kollegák is, mivel a heti egyszeri összpróba csak zenei kidolgozásra lehet (szűkösen) elég, technikai kérdésekre végképp nem futja abból az időből. A főiskola ugyanakkor fontosnak tartja a zenekari munkát és ezért a felsőbb, III. és IV. évfolyam egy-egy vizsgáján etűd helyett zenekari anyagot kérünk

számon a hallgatóktól. Van egy gyűjteményem, amiből kiválasztják a megfelelő szemelvényeket és mégis lesz valami fogalmuk bizonyos stílusokról.

B.L.: – Sokat jelentenek a kamarazene-órák. Az egymásra figyelés, a függőleges hallás megtanulásának remek színtere a kamarazene; érzem jótékony hatását.

A munka nem hiábavaló, hiszen a régi gyakorlattal szemben, ami szerint egy-egy művet gyakorolt fél éven át a zenekar, utána egy nyilvános hangversenyen egyszer megszólaltatta, megpróbáltam komolyabb célokat az együttes elé tűzni. Kihasználva a zenekar régebbi németországi kapcsolatait és Sasvári igazgató úr segítségét, szerveztünk egy németországi turnét. Ez nagyon jól sikerült, pedig csupa Mendelssohn szerepelt; olyanok mint az Éliás oratórium, a Reformáció szimfónia, a Lobgesang, hat kantáta. Szeptember elejétől november elejéig intenzív próbaidőszak volt, aminek mindenki érezhette a jótékony hatását.

V.Á.: – Elengedhetetlen lenne a koncertlátogatás, amire bizony noszogatni kell a diákokat. Estére elfáradnak, de azért egyre kevesebb rábeszélés kell már ahhoz, hogy elmenjenek. Az utóbbi időben már Pécsről is ki-kimozdulnak; én magam is bíztatom őket, hogy utazzanak, menjenek Pestre, ha csak tudnak.

Tóth Anna

HANGSZERKERESKEDÉS ÉS JAVÍTÓMŰHELY

F. Lorée, H. Selmer, J. Püchner, Moosman, Fox,
Leblanc, Moeck, Küng, Mollenhauer, Aulos,
The Early Music Shop

Nyitva tartás: hétfőtől péntekig 9-18 óráig

Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola

1052 Budapest, Semmelweis utca 12. - Telefon: (36-1) 118-2044 - Tel./fax: (36-1) 266-6547